

Регионална библиотека
„Христо Смирненски“ – Плевен

представя

виртуална изложба

ЗАНАЯТИ В ПЛЕВЕНСКИЯ КРАЙ
Част 1

За занаятчийството по българските земи

Занаятчийското производство в българските земи води своето начало още от дълбока древност. За това свидетелстват множеството занаятчийски произведения, разкрити при археологически разкопки в цялата страна.

При завладяването на българските земи от османците, част от българското население е избито или заробено, а друга продължава своето съществуване в рамките на възникващата Османска империя. Продължителната военна експанзия на Османската държава към балканските земи и Средна Европа и създаването на гарнизони в България налагат развитието на различни занаяти.

Като най-интензивен период в развитието на българското занаятчийство се откроява втората половина на XVIII век и първата половина на XIX век.

Занаятчийското производство, особено в градовете, е многообразно. Част от него е предназначено за задоволяване с хранителни продукти и напитки – хлебарство, касапство и др. Друга част се свързва с ежедневните нужди от облекло и покъщнина: предачество, тъкачество, абаджийство, кожухарство, кожарство, обущарство и др. Трета част от занаятите се свързва с производството на селскостопански инвентар, кожени амуниции и хладно оръжие, железарство, ковачество, бакърджийство, подковачество, сарачество и др. Значителен напредък достигат и занаятите свързани със строителна дейност – тухларство, каменоделство, резбарство, златарство, зидарство и др.

Занаятчийската чаршия в Плевен

„В края на миналия век в горната (южната) част на Плевен е имало множество занаятчийски работилници. Те били разположени покрай левия бряг на река Тученишка от Кайлъка до Градската градина. Тук в малки схлупени къщички са били настанени кожухарски, дръндарски, памукчийски и абаджийски работилници. Най-голямата обуцарска работилница била притежание на Романски. Тя е съществувала още преди Освобождението.

Производството е било ръчно, дребно и примитивно. В някои от работилниците работили по 1 – 2 чираци.

Друг еснафски център в Плевен е имало между някогашното градско читалище „Съгласие“ (днес театъра) и Сър пазар по протежение на Главната улица. Тук наред с магазините на богатите търговци са се намирали и работилниците на по-състоятелните занаятчии, които разполагали с повече капитал и по-голям брой работници.“

Любен Дунчев

в. „Септемврийска победа“, № 143, 3 дек. 1985 г.

Чаршията, Туз мегдан, 1880 г.

ул. „Александровска“, Плевен, 1927 г.

Еснафът

Българските занаяти през Възраждането са организирани в еснафи, които са известни още и под името „руфети“. По своя характер еснафът е стопанска и обществена организация в османската феодално-стопанска система и обединява всички заети в даден вид трудова дейност.

Негов висш орган е годишното събрание, т.н. лонджа - което е свиквано всяка година на патронния празник на еснафа. Всеки еснаф си избира патрон (покровител) от църковните светци. На лонджата са длъжни да присъстват всички майстори и някои от по-възрастните калфи. На него се избира ръководство, състоящо се от първомайстор (устабашия), известител (чаушин) и касиер.

Характерно за градските занаятчии е, че техните работилници са групирани по вида на занаята, като по този начин се създават т. нар. чаршии (пазари) носещи името на произвежданата стока – абаджийска, кожухарска, папукчийска, златарска, железарска, касапска, кафтанджийска и др.

Почти всеки вид трудова дейност, като изключим духовенството и учителството, са били организирани в еснафи.

АБАДЖИЙСТВО

Един от най-разпространените занаяти по българските земи през XIX в., който обхваща предене и тъкане на качествена вълна, боядисване на готовите тъкани и тепането им, за да придобият мекота и здравина. От тях майсторите шият традиционно горно облекло – потури, аби, салтамарки, сукмани и др., които често украсяват с гайтан. По своята същност абаджийството е разслоение на шивачеството.

Занаятът става особено популярен в България, балканските и подбалкански селища в края на XVIII и началото на XIX век. По-заможните абаджии товарили цели кервани изработена стока и отивали по панаирите да я продават. Стоката им се изнасяла за Цариград, а оттам се разпращала из Мала Азия.

АРАБАДЖИЙСТВО (коларство)

Традиционен занаят, свързан с изработването и поправката на каруци, коли и други превозни средства с дървена конструкция.

Думата „арабаджия“ произлиза от турското *arabacı* и в миналото е означавала както майстор, който изработва коли и каруци, така и човек, който превозва товари с тях.

Арабаджиите използват предимно дърво и желязо, като изработват колела, оси, дъги, каросерии и други части на превозните средства.

В края на XIX и началото на XX век в Плевен и други северозападни градове стават популярни прочутите „писани каруци“. Сцените по каруците често изобразяват житейски моменти като женитби, празници, природни сцени, християнски и митични сюжети.

ПАПУКЧИЙСТВО

На места се среща и като бабукчийство, по своята същност бабукчия е стара, остаряла форма на занаятчийското папукчия – обувар. Папукчията е майстор, който изработва традиционни обувки, чехли, калеври, пантофи или цървули. Двете думи често са се използвали взаимнозаменяемо поради местни диалектни особености.

Папукчийството става популярно по времето на Османското робство, но най-силното му развитие в България е през XIX век.

Папуците се произвеждат от кожа за горната част, както и за подметката, конците в повечето случаи са от памучни прежди, въска предимно се е използвала за смазването им, а хумата за подсилване и лепене на подметката.

През втората половина на XX век навлизат машинното шиене и фабричното производство, което слага край на занаята.

Наричан още бръснарство или берберлък, е стар градски занаят, свързан преди всичко с подстригването, бръсненето и поддържането на мъжката коса и брада. Думата „берберин“ означава бръснар, а „берберница“ е старото название на бръснарницата.

В традиционното общество берберът бил позната фигура в градската общност, а берберницата място за разговори и срещи. Историческите сведения показват, че берберският занаят постепенно се променя с модернизирването на градския живот.

В началото на XX век традиционното бръснарство постепенно започва да се преобразува във бръснаро-фризьорски занаят.

На табелите пред берберницата често се срещат закачливи сентенции като: „Влизаш човек – излизаш магаре“.

БЕРБЕРСТВО

БОЯДЖИЙСТВО (вапцане)

Занаят за ръчно багрене и оцветяване на прежди, гайтани и тъкани с естествени багрила. Преди масовото навлизане на промишлените химически бои майсторите използват растителни и други природни материали като кори, листа, корени, плодове и други части на растенията.

Бояджийството в Плевенския край през XVIII и XIX век е един от най-уважаваните и икономически стабилни занаяти. То се развива паралелно с възхода на домашния текстил (тъкачество, абаджийство и терзийство), тъй като вълнените прежди, платове и копринени нишки имат нужда от качествено и трайно оцветяване.

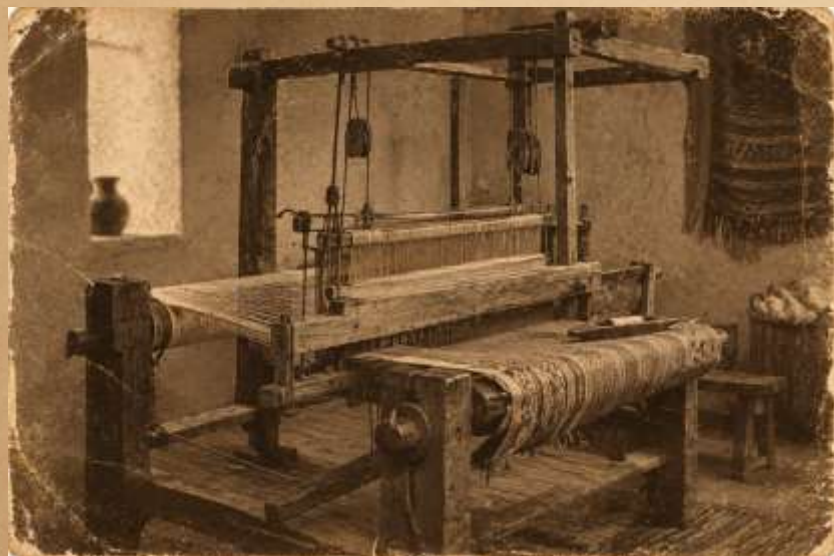
БЪРДАРСТВО

Стар български занаят за изработване на бърда – специални гребеновидни приспособления за тъкачния стан. Бърдото подрежда нишките на основата и спомага за равномерното набиване на вътъка при тъкането. Бърдарите са специализирани майстори, тясно свързани с традиционното тъкачество.

Голяма част от плевенските занаятчии продавали изделията си на прочутия Сър пазар в Плевен, както и на големите панаири в Северна България. Често майсторите бърдари от региона били „пътуващи“ – обикаляли селата в края на зимата (преди началото на активното тъкане), за да поправят стари станове или да сглобяват нови бърда на място.

С навлизането на механизирани станове занаятът постепенно загубва практическото си значение.

Традиционен занаят свързан с изработване на дървени съдове като бъчви, бурета, каци и други вместимости от дъски, които се притягат с метални или дървени обръчи. Опитните винари знаят, че за да се произведе хубаво вино, освен качествено грозде е необходима и качествена бъчва. Бъчвата обогатява вкуса на виното, като му дава възможност да “узрее”.

Не случайно бъчварството е един от най-уважаваните занаяти в миналото. Това е мъжка професия, която освен физическа издръжливост, изисква прецизност и сръчни ръце. Процесът на изработване на бъчвите е много бавен и трудоемък. Ако бъчвата се стопанисва правилно, може да издържи до 50 години.

Майстори – бъчвари от Плевен

БЪЧВАРСТВО (кацарство)

ВЪЖАРСТВО

Въжарите се занимават с изработването и/или продажбата на въжета, канапи и нишки.

Първоначално правенето на въжета е домашно занятие, но с развитието на стопанството и търговията постепенно се превръща в самостоятелен занаят.

Сред най-използваните материали са конопът, козината и ликото. Конопените влакна са особено подходящи заради здравината си.

В зависимост от предназначението въжетата се правят с различна дебелина, дължина и здравина.

С навлизането на индустриалното производство традиционното ръчно въжарство постепенно започва да губи значението си.

ГРЪНЧАРСТВО

Грънчарството е един от най-старите човешки занаяти и представлява оформяне на глина в съдове и керамични изделия.

Традиционният процес започва с подготовката на глината. Тя се пречиства, омесва и подготвя за работа. След това майсторът оформя съда на грънчарско колело, като постепенно му придава желаната форма. След оформянето съдовете се оставят да изсъхнат, а при необходимост се украсяват или покриват с глазура. Накрая се изпичат в специална грънчарска пещ, което придава здравина на изделията.

ДРЪНДАРСТВО

Дръндарството е занаят, свързан с разбиването, разчепкването, почистването и разпухването на вълна, памук или животинска козина. Целта е суровината да стане мека, чиста и подходяща за следваща обработка – предене, тъкане или използване за пълнеж.

При обработката на вълна първо суровината се изпира и изсушава, след което се разчепква и развлачва. Майсторът дръндар използва лък или специален уред, чрез който влакната се разделят и разпухват. Получената мека вълна може да бъде предена или използвана при направата на плъсти.

ДЮЛГЕРСТВО

Традиционен български занаят, свързан със строителството и архитектурата.

В миналото думата „дюлгерин“ е означавала строител, зидар или майстор на къщи, църкви и мостове. Дюлгерите са майстори строители, които владеят различни дейности – зидария, обработка на камък и дърво, изграждане на покриви, мазилки и други етапи от строежа.

Занаятът се усвоява чрез обучение от майстор към чирак и калфа. Дюлгерите използват различни ръчни инструменти, сред които мистрия, отвес и дюлгерски чук.

ЖЕЛЕЗАРСТВО

Занаят, свързан с обработката на желязо и изработването на железни предмети или ковачество, както и търговия с железни изделия. Традиционният железар работи с ковашко огнище, наковалня, чукове, клещи и други ръчни инструменти. Желязото се нагрява до подходяща температура, след което се оформя чрез удари с чук.

В Плевен железарството е силно развит и уважаван занаят. Особено важен момент е през 1891 г., когато плевенчанина Иван Бурджев открива работилница за железни каси, която по-късно прераства във фабрика със световно признание.

КАЛАЙДЖИЙСТВО

Старинен занаят, свързан с почистването и покриването на медни съдове с тънък слой калай, за да се предпазят от окисляване и да станат безопасни за употреба. Друго предназначение на калайдисването е да предпази съдовете от корозия, а на тези, които са за готвене да осигури незалепващо покритие. Един от недостатъците на калайдисаните съдове е, че покритието е нетрайно и се налага процедурата да се повтаря всяка година – година и половина, в зависимост от това, колко често се използват съдовете.

Калайджиите били търсени и уважавани и в по-голямата част от случаите занаятът бил потомствен.

В наши дни калайджиите са изчезващ вид и вече рядко се откриват истински майстори, владеещи този занаят.

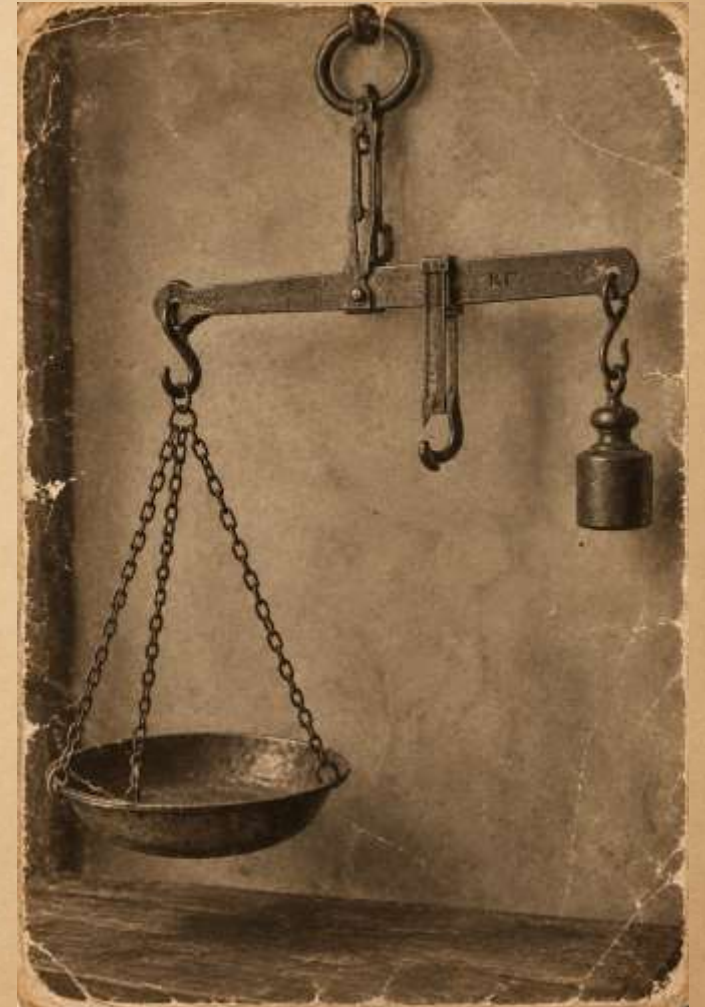
КАНТАРДЖИЙСТВО

Кантарджийството е специализиран дял на традиционното металообработване и ковачеството.

Кантарджиите изработват различни видове ръчни и платформени кантари, използвани за измерване на зърно, брашно, стоки и други товари. Сред старите видове са висящите кантари, както и по-големи кантари за претегляне на тежки товари. Изработката изисква умения по ковачество и обработка на метал.

Майсторът изработва металните части, сглобява механизма и го настройва така, че кантарът да измерва точно. Работата е трудоемка и често се извършва в малка работилница с помощта на калфи и чираци.

Занаятът постепенно започва да изчезва с навлизането на фабричното производство и модерните везни, а по-късно и на електронните кантари

КАСАПСТВО

Един от древните традиционни поминъци и занаяти по българските земи, свързан с клането на животни, разфасоването на месото и приготвянето му за продажба и съхранение.

Касапите са важна част от градския стопански живот, тъй като осигуряват месо за населението и често приготвят различни трайни месни продукти.

Работата на касапина изисква умения при клането, одирането, разфасоването и съхраняването на месото. Използвани се различни ножове, сатъри, куки и други специализирани инструменти.

Според народното вярване не трябвало да се колят волове и крави.

КЕРЕМИДЧИЙСТВО

Традиционен български занаят, свързан с ръчното изработване на керемиди и тухли, предназначени основно за покриване на къщи и други сгради. Част от групата занаяти, свързани със строителството, тухларството, варджийството и каменоделството. Майсторите използват глина или подходяща пръст, която се смесва с вода и се меси добре. След това материалът се поставя в дървен калъп, изравнявал се и се оформя върху дъговидна дървена лопатка, която придава характерната извита форма на керемидата. Готовите керемиди се сушат на въздух под навес в продължение на няколко дни. След като изсъхнат достатъчно, се подреждат в голяма пещ, където се изпичат на висока температура. Традиционните пещи можели да поберат хиляди керемиди.

В някои традиционни керемидчийници групата включва майстор, калфа и работници, които подготвят глината, оформят керемидите и ги сушат.

КОШНИЧАРСТВО

Занаят, свързан с ръчното изплитане на кошници, кошове, панери и други предмети от гъвкави растителни материали. Познат е по българските земи още от древността и първоначално е тясно свързан с ежедневните нужди на домакинството и земеделието.

Кошничарството често е домашно производство – хората сами си изработват необходимите кошове и кошници. Към края на XIX век започват да се наблюдават опити занаята да се превърне в по-организирана професионална дейност, а през първите десетилетия на XX век той се развива като специализиран занаят в някои райони.

КУЮМДЖИЙСТВО (Златарство)

Традиционен художествен занаят за изработване на бижута и украшения от благородни метали като злато, сребро и бронз.

Златарството, наричано още „куюмджийство“ е престижен и уважаван занаят. Златарите са почитани наравно със свещениците, учителите и другите първенци на общността.

Обучението продължава дълго – най-малко три години и следва системата чирак – калфа – майстор.

Занаятът се развива особено силно през XVIII–XIX век, когато българските градове се разрастват, търговията се оживява и се увеличава търсенето на накити и църковни предмети.

**МОДЕРНО
ЗЛАТАРСКО
АТЕЛИЕ**

ИЗРАБОТВА: всички бижутерийни накити като о-белки, пръстени, гривни, ака-сепции, ребарски гривнори-отъ, релефи и барелефи.

ХИМИЧЕСКО-ГАЛВАНИЧЕСКО изработване, по-ребряване, помедняване и др. Приготвяне на метал-ни листи (дискове) на корозия на алуминиумът.

ПЕЧАТИ за частни лица и учреждения, от-букви и емблеми, цигарни табелки, марки, по-мори, значки, монограми и др.

ПОПРАВКИ на пишущи машини, очила, все-къл видове оптически, физически и електричес-ки апарати.

**Работа чиста, елегантна
и здрава.**

Ат. Христовъ—Гилъвенъ
Ул 132, № 18.

Регионална библиотека
„Христо Смирненски“ – Плевен

Занаяти в Плевенския край

Очаквайте Част 2

Част от фотографиите в изложбата са генерирани с AI